

Sayın Başkan, Sayın Divan, TÜSİAD’ın Değerli Üyeleri, Sayın Basın Mensupları,

2023 yılının bu son TÜSİAD Yüksek İstişare Konseyi toplantısında hepinizi Başkanlık Divanı adına saygıyla selamlıyorum.

Zor bir yılı daha geride bırakıyoruz. Bu seneye hepimizi derin bir acıya gark eden depremlerle başlamıştık. Seneyi bitirirken bu kez de İsrail’in Filistin halkına dönük insanlık dışı saldırıları hepimizin içini yaktı.

Oysa bu sene cumhuriyetimizin yüzüncü yılı. Yaşadığımız üzüntüler coşku ve neşeyle kutlamayı umduğumuz yüzüncü yılda hepimizi ister istemez buruklaştırdı.

Değerli konuklar,

Biliyorsunuz TÜSİAD cumhuriyetimizin yüzüncü yılı vesilesiyle bu sene özel bir proje gerçekleştirdi. Az sonra takip edeceğimiz panelde yıl boyunca düzenlenen “Cumhuriyetin İkinci Yüzyılına Girerken” ana temalı çalıştay dizisinin çıktıları aktarılacak.

Ben bugünkü konuşmamda cumhuriyetimizin ikinci yüzyılına girerken Atatürk’ün koymuş olduğu çağdaş uygarlık hedefine ulaşmak için yapmamız gerekenlere odaklanmak istiyorum. İkinci yüzyılımıza girerken, ilk yüz yılının kazanımlarını değerlendirmeye, eksikliklerimizi tespit etmeye, toplumumuzda kabul gören ve görmeyen ekonomik, sosyal ve siyasi yapıların bilançosunu çıkartmaya ihtiyacımız var. İkinci yüzyılımızın politikalarına bu değerlendirmeler ışık tutmalı.

Eksik bırakılan, tam gerçekleştirilemeyen, başka türlü olsa daha iyi olacak uygulamaları da açık yüreklilikle ortaya koymalıyız. Çünkü cumhuriyetimiz rüştünü ispatladı. Son yüz yıla baktığımızda, özellikle yakın coğrafyamızda, devletler yıkılırken, biçim değiştirirken, yerine yenileri kurulurken bizim cumhuriyetimiz dimdik ayakta durdu. Bu da cumhuriyetimizin kuruluşunun ne kadar sağlam temeller üzerine oturduğunu gösteriyor. Gurur duymalıyız. Şimdi vazifemiz, korkmadan, sağlam zeminler üzerine kurulmuş olan bu yapıyı tahkim etmek...

Artık ekonomimizin temel önceliği ne pahasına olursa olsun yüksek büyüme sağlamak olmamalı. Hedefimiz insanların mutluluğu, özgürlüğü, refah içinde, özgüveni yüksek biçimde yaşaması olmalı. Bu ise kısa vadeli ekonomik kazanımlara değil uzun vadeli olarak bilimde, teknolojide, kültürde, sanatta ve sporda ilerlemeye, sürdürülebilirliğe, kapsayıcılığa, iyi yaşam koşulları sağlayacak istihdam olanaklarını geliştirmeye bağlı.

Bu yolda nasıl ilerleyeceğimizi konuşurken günümüzün gelişmiş ve demokratik toplumlarının tecrübelerinden yararlanmakta fayda var.

Güçlü bir piyasa ekonomisinin temel özelliği güçlü bir kurumsal yapı ve sağlam bir hukuk sistemidir.

Modern bir hukuk devletinde herkesin can ve mal güvenliği garanti altındadır. Sözleşmeler hukuk sistemi içinde uygulanır. Yargılama adildir; herkes adalet önünde eşittir. Yasalar açık ve nettir; herkese eşit uygulanır. Mahkeme kararlarında çelişki olmaz ve herkes için bağlayıcıdır. Uluslararası normlara ve sözleşmelere riayet edilir. Mevzuat değişikliğinde en iyi uygulamalara bakılır; ilgili tarafların görüşü alınır; etki analizi yapılır.

Güçlü piyasa ekonomilerinde yönetim sisteminde ve kararlarda öngörülebilirlik esastır. Şeffaflık ve hesapverebilirlik güvence altındadır. Güçler ayrılığı ve denge ve denetleme mekanizmaları etkin çalışır. Çoğunlukçuluğa değil çoğulculuğa önem verilir. Düzenleyici kurumlar özerktir. Atamalarda sadece liyakat etkili olur. Böyle bir ortamda girişimler ekonomik kararlarını alırken geleceğe güven içinde bakarlar.

Güçlü piyasa ekonomilerinde ekonomik kararlarda kliantalizme yer olmaz, sadece ekonomik değişkenlere göre karar alınır. Bu koşulların sağlanamadığı durumda ülkenin risk primi yükselir; yatırımların maliyeti artar; yolsuzluklar ve haksız uygulamalar yaygınlaşır. Modern bir hukuk devletinin tüm kurum ve kurallarıyla etkin işlemediği bir ülkeye yabancı yatırımcılar ilgi duymaz. Yabancı yatırımlar doğrudan sermaye yatırımları yerine sıcak para biçimini alır.

Gelişmenin koşullarından birisi de makroekonomik istikrarın korunmasına verilen önemdir. Makroekonomik istikrarı sağlamak için genel kabul gören para ve maliye politikaları izlenir. Makroekonomik istikrar ve hukukun üstünlüğü, uzun vadede öngörülebilirlik sağlayarak yatırım kararlarının alınmasını kolaylaştırır. Bu da bilime ve eğitime verilen önemle birleştiğinde teknolojik ilerlemenin önünü açar. Teknolojik ilerleme, verimlilik ve toplumsal refah artışının esas kaynağıdır. Teknolojik ilerlemeye dayanmayan büyüme süreçleri cılızdır, dengesizdir ve devamlı değildir.

Verilere baktığımızda, en iyi eğitim kurumlarının, en yaratıcı beyinlerin, en iyi araştırma laboratuvarlarının, milli gelirden Ar-Ge'ye ayrılan en yüksek payın genellikle güçlü piyasa ekonomilerinde olduğunu görürüz. Biliyoruz ki yeni fikirler ve çağı etkileyen buluşlar, baskıcı toplumlardan çıkmaz. Yaratıcılığın önünü açan ve besleyen güçlü hukuk devleti, demokratik teamüllerin yerleşikliği, en aykırı fikirlerin bile ifade edilmesine gösterilen hoşgörü, basın özgürlüğü, kültür ve sanata verilen önemdir.

Ayrıca güçlü piyasa ekonomilerinde gelir dağılımı adaletsizliklerini hafifletmek ve kapsayıcılığı artırmak üzere sosyal güvenlik ağlarının ve sosyal refah programlarının güçlü olduğu da dikkati çeker. Geniş istihdam olanakları, daha dengeli gelir dağılımı, dezavantajlı kesimlerinin desteklenmesi, kapsayıcılığın gözetilmesi ülkedeki mutluluk ve refah düzeyini artırır, toplumsal barışı destekler.

Hepimizin aslında gayet iyi bildiği bu çerçeve, Cumhuriyetimizin ilk yüzyılında sağladığımız başarıyı nasıl ileri taşıyacağımızı hatırlamamıza vesile oluyor.

Bundan 100 yıl önce cumhuriyetimiz tam bağımsızlık, laiklik, demokrasi, bilimsel ve ekonomik ilerleme, yurttan ve dünyada barış hedefleri şiar edilerek kurulmuştu. Tam bağımsızlığın siyasi bağımsızlık kadar iktisadi bağımsızlığı da gerektirdiği daha kurtuluş ve kuruluş mücadelesi verilirken idrak edilmişti. Savaşlarda harap olmuş, yokluk ve yoksunluktan bitap düşmüş, her tarafı şehit kanlarıyla sulanmış, memleketin her köşesi bilfiil işgal edilmiş, iktisadi olarak bir çöl olan yurdumuzda kısa zamanda modern bir piyasa ekonomisi vücut buldu. Bu kadar olumsuz koşullarda, siyasi ve iktisadi konularda karar alma bağımsızlığımızı koruyarak bir kalkınma modeli uyguladık. Bu kadar kısa süre içinde elde etmiş olduğumuz başarı ile ne kadar övünsek azdır.

Ancak bugün bu başarının üstüne çıkmak, bir süredir haps olduğumuz orta gelir tuzağından kurtulmak ve artık yüksek gelirli ülkeler arasında yer almak zorundayız.

Değerli konuklar,

Bugün, bu hedeflere ulaşmak konusunda altı ay önceye oranla daha umutlu bir noktadayız. Yeni ekonomi yönetimiyle birlikte, piyasaların ekonomi politikalarına güveninin yükseldiği bir döneme girdik. Ekonomi politikalarında son 10 yılda öngörülebilirliğin azaldığı ve oynaklığın yüksek olduğu bir dönemin ardından Mayıs ayından bu yana, geleneksel politikalara dönüldü. Teoride ve uygulamada

performansını iyi değerlendirebildiğimiz bu politikalar yatırımcılar için yatırım ufkunun uzamasını sağlıyor. Seçimlerin öncesinde 900 baz puana dayanmış olan Ülke Risk Priminin 350 baz puana kadar gerilemesi uzun vadeli yatırımların finansman imkanlarını genişletiyor.

Ekonomimizdeki bu gelişmeler geçen hafta açıklanmış olan büyüme verileri ışığında daha da dikkat çekiyor. Yüksek enflasyon geçmiş dönemde büyümenin yapısını bozmuştu. Ekonomimiz, ihracat ve yatırıma değil yüksek tüketime dayalı bir patikaya oturmuştu. Şimdi bir dengelenme sürecinin başladığı dikkati çekiyor. Aşırı tüketime dayanan bir büyüme modelinin sürdürülebilir olmadığını hepimiz biliyoruz

Bu nedenle geçmiş dönemin ekonomik sorunlarının arkasındaki neden olan enflasyonla mücadelede mutlaka başarılı olmamız gerekiyor. Merkez Bankamızın para politikasında sıkılaşma yönünde doğru adımlar atmaya başlaması enflasyon sorununun çözüleceğine duyduğumuz umudu pekiştiriyor. Kademeli şekilde ilerleyen bu süreçle birlikte önümüzdeki yıl fiyat istikrarının sağlanmasında önemli bir aşamaya geleceğimizi umuyoruz.

Ancak uzun vadeli ekonomik performansın artırılmasında para politikasının etkisi hiç şüphesiz sınırlı. Ekonomi yönetiminin başarısı için belki de en belirleyici konu hukuk sistemine duyulan güven. Bu yüzden, hukuk sistemine duyulan güveni sarsacak girişimlerden uzak durulmasını, ekonomik performansımız açısından çok önemli buluyoruz.

Umuyorum ki gelecek seneden itibaren makroekonomik istikrarın sağlanması konusunda bir mesafe kat ederiz ve esas gündemimizi yapısal reformlara, sanayi politikalarına, sektörel politikalara, çevre ve iklim politikalarına, istihdam ve eğitim politikalarına ve sosyal yardım politikalarına ayırabiliriz.

Değerli konuklar,

TÜSİAD olarak içinden geçmekte olduğumuz dönemin çoklu krizler çağı olduğunu hep vurguluyoruz.

- Bir süredir ivmesi hızlanan teknolojik dönüşüm,
- artık hepimizin gündelik yaşamlarımızda bile sonuçlarını fark ettiğimiz küresel ısınma ve ekolojik kriz,
- iki kutuplu küresel sistemin çökmesinden sonra şiddetlenerek devam eden güç mücadeleleri,
- artan eşitsizliklerin yol açtığı toplumsal gerilimler,
- merkez siyasetçilerin bu sorunlar karşısında işe yarayan çözümler üretememesi ve birçok ülkede aşırı radikal siyasetçilerin popülaritesinde gözlemlenen artış,
- göçler, mülteci akınları ve tırmanan kültürler arası çatışma...

bu sorunlar yumağı yoğun bir istikrarsızlık ve belirsizlik yaratıyor.

Tüm dünyada, tüm ülkeleri sarsan böylesi bir krizler çaığında ülkemizi hep özlemine duyduğumuz muasır medeniyetler seviyesine nasıl taşıyacağız sorusuna cevap verirken iki konunun çok kritik olduğunu düşünüyorum:

1. Bunlardan ilki bu kadar çok ve girift sorunun içinden sadece el birliği ile çıkabileceğimiz gerçeği. Yalnızca, bilgi ve tecrübelerimizi bir araya getirerek ve birbirimize inanarak ve güvenerek daha güzel bir geleceğin kapısını açabiliriz. Birbirimizi dinleyerek ve anlayarak, diyalog kanallarını açık tutarak, kendi önceliklerimizi başkalarına empoze etmeyerek, eleştirilerimizde yapıcı davranarak, karşılıklı fedakârlık yaparak bu çalkantılı denizde gemimizi sakın sulara ulaştırabiliriz. Unutmayalım ki mutluluğu kavgada değil, barışta; çatışmada değil huzurda buluruz.

2. İkinci konu ise bilim ve eğitime artık daha fazla oylanmadan hak ettiği önemi vermemiz gerektiği.

Cumhuriyetin belki de en büyük başarısı eğitimde fırsat eşitliği sağlamış olmasıydı. Eminim ki bu salonu dolduranlarımız dahil olmak üzere bugün iş dünyasında, bürokraside ve siyasette birçok kişi, Cumhuriyetin, ya kendilerine ya da ebeveynlerine sağlamış olduğu fırsat eşitliği sayesinde bugünkü koltuklarını dolduruyorlar. Tabi eğitimde fırsat eşitliği derken herkesin okula gitmesini değil herkesin kaliteli eğitime erişimde engellerle karşılaşmamasını kastediyorum.

Bugün özel sektörde ve kamuda karar verici konumda olanların ezici çoğunluğu eğitim hayatının en az bir aşamasında kamu kurumlarında okumuştur. Ama bugünün çocukları daha önceki kuşaklar kadar şanslı değil. Kaliteli eğitim için aileler bütçelerinden giderek daha fazla pay ayırmaya başladı. Eğitim harcamalarında özel kaynakların payı açısından Türkiye, tüm OECD ülkeleri arasında e yüksek orana sahip. Bu veri, eğitimde fırsat eşitliği konusundaki dezavantajımıza işaret ediyor. Nitelikli eğitim olanağı olmayan nice parlak çocuk maalesef heba oluyor, vasat bir işe ve vasat bir gelire mahkûm kalıyor.

Birçok araştırma, önümüzdeki dönemde mevcut işlerin neredeyse yarısının otomasyona tabi olacağını söylüyor. Özellikle belli bir rutinde tekrara dayanan görevlerin giderek insanlar yerine makineler veya yapay zekâ tarafından yapılacağı bir süreçteyiz. Başta yapay zekâ uygulamaları olmak üzere teknolojinin gelişim hızı hepimizi şaşırtıyor. Bu koşullar altında çalışanların geçmişten çok farklı becerilere sahip olması gerektiği aşikâr. Aşikâr olan bir başka nokta da bunun ancak eğitim sisteminde merakı, araştırmacılığı, analitik ve yaratıcı düşüncüyü ön plana alan köklü bir reformla gerçekleştirilebilir olması.

Son 20 yılda eğitimle ilgili 17 kez değişiklik yapılmış. Gündemde yeni bir değişiklik daha var. Hazırlıkları devam etmekte olan müfredat değişikliği çalışmalarında 21. Yüzyılın gerektirdiği yetkinlikler konusunda bir ilerleme görmeyi tüm iş dünyası olarak heyecanla bekliyoruz...

Gençlerimizi yeni teknolojilerin gerektirdiği becerilerle donatırken mevcut çalışanlarımızın da becerilerini geliştirecek eğitim programlarına önem vermeliyiz.

Teknolojinin gelişmesiyle birlikte ortaya çıkan yeni becerilere sahip eleman ihtiyacı, zaten halihazırda sıkıntı yaşanan nitelikli eleman sorununu daha da ağırlaştıracak. Uzunca bir süredir bin-bir emekle okutup yetiştirdiğimiz nitelikli insan gücümüzü daha cazip ekonomik fırsatlar, sosyal haklar ve yüksek yaşam standartları sunan gelişmiş ülkelere kaybetmeye başlamıştık. Nitelikli insan gücünde görülen sıkıntı son zamanlarda insan kaynaklarının tümüne yayıldı. Geniş işsizlik oranı diyebileceğimiz atıl işgücü oranı %22'ler bandında dolaşıyor. Ortalama ücret ile asgari ücret arasındaki makas giderek kapanıyor. Üniversite eğitiminde nitelik düşüşü ile birlikte üniversite ile lise mezunları arasındaki ücret makası daralıyor. Yani üniversite eğitiminin getirisi düşüyor. Bir tarafta çalışkan ve başarılı gençlerimizin emeği var, diğer tarafta, yasa dışı yollara sapanların gözler önüne serilen yaşantıları... Hep tekrar ettiğim gibi üretmeden olmuyor. Her işin başı üretim ve adil rekabet. Ekonomi kayıtlı ve kural bazlı olmalı. Rekabet ortamı düzgün çalışmalı. Yolsuzluk ve kara parayla etkin biçimde mücadele edilmeli.

Şurası bir gerçek ki Türkiye ne yer altı zenginliklerine ne de büyük sermaye birikimine sahip bir ülke. Aslında zaten günümüzde refahın aslı kaynağının bunlar değil nitelikli insan, bilim-teknoloji ve sağlıklı işleyen kurumlar ve kurallar olduğunu hep söylüyoruz. Ekonomik büyüme için tek dayanağımız çalışanıyla, girişimcisiyle, bilim insanıyla, teknolojik yeniliklere imza atan araştırmacısıyla, erkeğiyle, kadınıyla insanımız. İnsanımızın niteliklerinin çağın gereksinimlerinin gerisine düşmesi ve beyin göçü, orta gelir tuzağını aşmamızın önünde büyük bir engel teşkil ediyor.

Konuşmamı bitirirken başlangıçtaki soruma geri dönmek istiyorum. İkinci yüzyılımıza girerken ülkemizi çağdaş uygarlıklar seviyesine yükseltecek ve insanımızı mutlu ettirecek bir programa ihtiyacımız var. Yirmibirinci yüzyılda çağdaş uygarlığa giden yol hukuk devletinden, demokratik standartların yerleşik

hale gelmesinden, laiklik anlayışının içselleştirilmesinden, bilimin yol göstericiliğinden, eğitimde fırsat eşitliğinden, kadınların her alanda eşit katılımından ve sürdürülebilirlikten geçiyor. Bunu gerçekleştirmek için geleceği geçmişin kazanımlarının üzerine inşa edeceğiz. Birinci yüzyılın eksikliklerini tamamlayacağız. Çözülememiş sorunlarımızın üstüne gideceğiz. İyileştirilmesi ve düzeltilmesi gereken boyutları toplumsal uzlaşmayla düzelteceğiz. Karşı karşıya olduğumuz çetrefil sorunları, cumhuriyet değerlerinin sağlam zeminine basarak, egemenliğin kayıtsız şartsız sahibinin millet olduğu bilinciyle, hep beraber seferber olarak aşacağız. Birbirimizi dinleyecek, anlayacak, yapıcı davranacak, en önemlisi de birbirimize güveneceğiz. İkinci yüzyılımızı ayrışarak değil anlaşarak, kavgayla değil barışla inşa etme temennisiyle sözlerime son verirken dikkatiniz için teşekkür ediyor hepinizi saygıyla selamlıyorum.